

דף שבועי

בס"ד

פרשת נח, תשפ"ד, מספר 1540

פרשת נח: חשיבות העדות

דניאל ר' ברקוב

הראשון ובנו שת אינם עוד בין החיים. אדם מת בהיותו בן 930, ושת מת בשנת 1042. למך, אביו של נח, נולד בשנת 874, ולפיכך חי בימיהם של אדם ושל שת. אך נח נולד בשנת 1056, לאחר מותם.

נח היה בן 600 שנה כשהחל המבול. חלפו 726 שנים ממותו של אדם, ו-614 שנים ממותו של שת. מי שחי באותו הדור והספיק להכיר את אדם או את שת, זכר אותם זיכרון רחוק שהלך ודעך.

כדי להבין את חשיבות התאריכים האלה, חשבו על הגירוש מגן עדן. זה היה אירוע מכונן בעבור אדם וחווה כאחד. גן עדן סיפק את כל צורכיהם. אך אחרי הגירוש נאלץ אדם לאכול את לחמו בזעת אפו, וחווה נאלצה ללדת את בניה בעצב. אם כן, חווה ואדם הבינו הבנה עמוקה וייחודית הן את החסד האלוהי, והן את הדין האלוהי הבלתי מתפשר. הכניעה הראשונה לפיתוי שינתה לחלוטין את חייהם של חווה ושל אדם. חייהם הנוחים והשלווים הפכו לקשים ומלאי דאגה. אפשר להניח כי הטראומה של הגירוש נצרבה בזיכרונם ומילאה אותם בחרטה כואבת.

שת, יותר מכל צאצא אחר, הפנים את הטראומה. הוא היה הבן היחיד בבית והיה יקר להוריו. הבל נרצח בידי קין אחיו, וה' גירש את קין וגזר עליו חיי נדודים. חווה ראתה בשת תחליף לבנה הבל. שת היה "בְּדָמוֹתוֹ כְּצֶלְמוֹ" של אדם (בר' ה:ג); אין עוד אדם בתורה שמתואר כך מלבד אדם הראשון, שנברא "בְּצֶלֶם אֱלֹהִים" (בר' א:כז). יש להניח ששת קיבל את מלוא תשומת לב הוריו, וכי הוא היה המוקד של כל תקוותיהם, חלומותיהם, דאגותיהם וחששותיהם, בלי אחים שיסיחו את הדעת. הגירוש מגן עדן העיב על כל היבט של חיי המשפחה.

מדוע בחר ה' להחריב את העולם דווקא בדורו של נח? עשרה דורות היו מאדם ועד נח. לפי פרקי אבות התזמון היה מכוון: "לְהוֹדִיעַ כְּמָה אַרְךָ אַפְּסִים לְפָנָיו, שְׁפָל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין וּבְאִין עַד שֶׁהִבִּיא עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַמַּבּוּל" (פ"ה מ"ב).

אבל ה' היה יכול להחריב את העולם אף לאחר תשעה דורות, או לחכות אחד-עשר דורות. האם הבדל של דור אחד באמת משנה?

התורה מתארת את נח: "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתָּיו", איש ש"מֵצָא חֵן בְּעֵינֵי ה'" (בר' ו:ט, ח), ולכן החלטתו הכואבת של ה' לכאורה אינה מובנת. נח אכן היה ראוי להצלה. דורו, לעומת זאת, היה רחוק מלהיות ראוי.

המילים המצמררות שקדמו לתיאורו של נח הן ההסבר למתקפה שעתידה הייתה לבוא לעולם:

וַיֵּרָא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בְּאָרֶץ וְכָל יֶצֶר מַחְשָׁבַת לְבוֹ רָק רָע כָּל הַיּוֹם. וַיִּנְחֶם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל לְבוֹ. וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתֶם (בר' ו:ז).

מפסוקים אלו עולה התמונה שתוארה בפרקי אבות: אף שהריקבון המוסרי של האנושות החל שנים רבות לפני לידתו של נח, בדורו נגדשה הסאה, למרות קיומו של נח. אך עדיין עומדת השאלה – מה היה בדורו של נח שדווקא אז הגיעה האנושות לשפל המדרגה?

רשימת היוחסין בפרק ה' בבראשית יכולה לרמז על התשובה. דורו של נח הוא הדור הראשון שבו אדם

* דניאל ר' ברקוב, בעל תואר ראשון בהיסטוריה ובשפה רוסית מאוניברסיטת מישיגן, ועובד כיועץ אסטרטגי בינלאומי בתחום האנרגיה.

שיזהיר מפני השלכות ההתדרדרות המוסרית של האנושות. וכך המשיכה ירדת הדורות עד שהחליט ה' למחות את האדם. מבחינה זו דורו של נח היה ייחודי. עיקרון שאנחנו יכולים ללמוד מנוח ומאדם הוא חשיבות העדות החיה. התעוררות האנטישמיות בימינו יכולה להיות סוג של משל. ככל שדור הניצולים – העדים החיים לזוועות השואה – מתמעט, כך האנטישמיות ברחבי העולם גוברת. סביר להניח שיש קשר בין שתי התופעות. ניצול שואה יכול להביך אנטישמים עד השתקה. אך עם פטירת הניצולים, האנטישמים נעשים נועזים יותר ויותר. עלינו לזכור את השואה, לספר את סיפורה ולספר סיפורים טרגיים אחרים של העם היהודי, כדי להחיות את הזיכרונות ולהבטיח שזוועות העבר לא יחזרו לעולם.

הערה לסיום: אחרי גירוש אדם מגן עדן השכין ה' מקדם לגן "אֶת הַכְּרָבִים וְאֶת לֶהֱטֵ הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת דְּרָךְ עֵץ הַחַיִּים" (בר' ג:כד). האזכור הבא של כרובים בתורה הוא בהקשר של ארון הברית. בארון הונחו לוחות הברית – לוחות העדות שעליהם חקוקים עשרת הדיברות, עדות לברית הנצחית שבין ה' לעם ישראל (שמ' כה:טז). לצד לוחות הברית שמו בארון את ספר תורת משה, שתפקידו קשור אף הוא בעדות: "וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד" (דב' לא:כו). צורת הכרובים נארגה בפרוכת המשכן, שהפרידה בין הקודש ובין קודש הקודשים שבו נמצא הארון. וכן, כרובים הונחו על הכפורת – מכסה הארון – וכנפיהם סוככו על הארון. גם בהקשר זה הכרובים שמרו על התורה – עץ החיים של עם ישראל – נוסף על היותם סמל לגירוש אדם מגן עדן.

אם כן, ייתכן שטמון פה מסר נוסף: הכרובים מורים הן על המכה הן על התרופה. הבחירה בתורה, שעליה הכרובים שומרים, מתקנת את השבר שבחטא האדם הראשון, מזרזת את הגאולה, ומקרבת את העולם לגן עדן.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

כל עוד אדם היה בחיים, הוא היה עד חי לסיפור הטרגי של גן עדן, ולהשלכות הנוראיות של הפרת רצון ה'. אפשר לשער שאדם סיפר את הסיפור לצאצאיו – כל יושבי תבל – ושהסיפור המשיך להיות מסופר בפי ש. עם זאת, הייתה התעלמות רחבה מהמסר שבפיהם, כיוון שאחרי הגירוש מגן עדן המוסר האנושי התערער ולא השתפר. אך המסר שלהם כנראה המשיך להדהד בקרב יחידים. אדם היה הראשון לאנושות, שחי בגן עדן, ומשום כך היו לו אמינות וסמכות שלא היו לאיש. בעוד יושבי תבל היו עסוקים ברדיפה אחר סיפוקים בדרכים אנוכיות ומרושעות, היו אדם ושת מעלים שאלות שאין עליהן תשובות מספקות.

לאדם היה תפקיד חשוב בהיותו סמל חי, עדות חיה לגירוש מגן עדן. התורה מדגישה את חשיבות העדות – את חשיבותו של כל אדם או דבר המעידים על תוקפם של הסכמים ושל סמלים המזכירים אירועים מכווננים. "עַד" ו"אוֹת" הן מילות מפתח בעניין זה.

יש בתורה שפע דוגמאות לחשיבות העדות, ולא רק בהקשר המשפטי. הנה כמה דוגמאות: הקשת מסמלת את ההבטחה האלוהית שלא להחריב את העולם שנית במבול, וברית המילה מסמלת את הברית הנצחית בין ה' לעם ישראל – "לְאוֹת בְּרִית" (בר' ט:יג; יז:יא). הגל והמצבה שהקים לבן בינו ובין יעקב כשכרתו את ברית ההיפרדות מתוארים כעדים: "עַד הַגֵּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמִּצְבָּה" (בר' לא:נב). לוחות הברית שחקוקים עליהם עשרת הדיברות מכוונים "לְחַת הָעֵדֻת" (שמ' לא:יח). השבת מכונה "אוֹת" כיוון שהיא מזכירה שה' הוא שמקדש את עם ישראל (שמ' לא:יג). השמיים והארץ נקראים להעיד על הברכות שיקבלו בני ישראל אם ישמעו למצוות ה' ועל הקללות שיקבלו אם יפרו אותן (דב' ד:כו; ל:ט). בני ישראל כולם היו עדים להתגלות בהר סיני ולנאומו האחרון של משה שבו חידש את הברית בין ה' לבני ישראל (דב' לט:ט–יב). הדוגמה המדגישה יותר מכל את חשיבות העדות היא האיסור על עדות שקר (שמ' כ:יב). איסור זה הוא מתשתיות החברה האנושית, ועל כן הוא אחד מעשרת הדיברות.

עם זאת, בדורו של נח, לאחר פטירתם של אדם, של חוה ושל שת, לא חיו עוד אנשים שהיו עדים לגירוש מגן עדן, ולפיכך לא נותר דבר שסימל אותו. כשהמשפחה הראשונה עלי אדמות שבה לעפר, גם המסר שלה היה לאבק. לא נותר איש בעל שיעור קומה